

**Mmetụta Adịmire Ngwa Nkuzi Nwụlere N'ebe Mmeta Nkeoma Umwakwukwo di
N'omumu Agumagu Odinala Igbo N'ulokwukwo Praimari di na Zoon Mmụta Nsuka
Si n'aka**

Umo, Clara Uju
Department of Arts Education
Faculty of Education
University of Nigeria, Nsukka
08038948577
uju.umo@unn.edu.ng

na

Ewelum, Chinyelum Patricia
Department of Arts Education
Faculty of Education
University of Nigeria, Nsukka
08035832673
chinyelumewelum2@gmail.com
(Corresponding Author)

Umịedemede

Nchọcha a lebara anya na mmetụta adịmire ngwa nkuzi nwụlere n'ebe mmeta nkeoma umwakwukwo di n'omumu agumagu odinala Igbo n'ulokwukwo praịmarị di na zoon mmụta Nsuka. Agumagu odinala bu agumagu a na-akọ n'onu nke si n'aka nna nna fere n'aka umu ha. E ji ya akwalite omenala n'ihu na e si na ya amuta omenala. Nsogbu ufodu a na-ahụ n'omumu agumagu odinala sitere na ngwa nkuzi e ji akuzi ya. Ngwa nkuzi nwụlere kacha mma iji mee nke a. Ngwa nkuzi nwụlere sitere n'okwu abuo bu nuru (inu na nti) na lere (ile n'anya) e jikotara onu ka o buru otu mkpuruokwu. O bu ya kwesiri iji wee na-akuziri umwakwukwo praịmarị agumagu odinala Igbo. O bu onodu a kpaliri nchọcha a iji choputa ka ngwa nkuzi nwụlere si di ire n'ebe mmeta nkeoma umwakwukwo praịmarị di n'omumu agumagu odinala Igbo. Otu ajuju nchọcha – Kedu akara miin mmeta nkeoma umwakwukwo ndi e ji ngwa nkuzi nwụlere kuziere agumagu odinala Igbo na ndi e jighi? nakwa otu uma okwu - E nweghi ezigbo ndimiche di na miin mmeta nkeoma umwakwukwo ndi e ji ngwa nkuzi nwụlere kuziere agumagu odinala Igbo na ndi e jighi - ka e weputara maka nke a. Udi nchọcha a bu nke nchoputa. Ngwa nchọcha e ji mee nchọcha a bu njumaza – bu Nnwale Mmetadebe Agumagu Odinala Igbo (NMAOI). Ndi okachamara no na ngalaba Edukeshon na Lingwistiks (Sayensi Asusu) na Asusu Ala Naijiria na Mahadum Naijiria, Nsuka tulere ya. Data e nwetara bu nke e ji miin na ndipu n'izugbe wee nyocha ma tulekwa. Nchoputa gosiri na umwakwukwo e ji ngwa nkuzi nwụlere kuziere agumagu odinala Igbo ka emeta nkeoma n' agumagu odinala Igbo kari ndi e jighi. A tonyere otutu aro nke gunyere ka a na-eji ngwa nkuzi nwụlere akuziere ndi nkuzi a na-azu na koleji kedukeshon na mahadum ka ha wee muta ma jiri mmuta ha nwetara kuziere umwakwukwo no n'ulokwukwo praịmarị ka ha nwee ike imeta nkeoma n'agumagu odinala Igbo. Atunyekwara aro ka a na-eziga ndi nkuzi ozuzu mmughari arumaru kwa mgbe kwa mgbe ebe a ga-azu ha ezigbo ozuzu maka iji ngwa nkuzi nwụlere akuzi agumagu odinala Igbo n'ulokwukwo praịmarị tinyekwazi ka ndi ngalaba na-ahụ maka iwe ndi nkuzi n'oru bu Enugu State Universal Basic Education Board (ESUBEB) na-enye asusu Igbo nkwardo site n'ihu na sooso ndi nkuzi azuru nkeoma n'asusu Igbo bu ndi ga na-akuzi asusu Igbo nke ga-eme ka umwakwukwo na-emeta nkeoma n'agumagu odinala Igbo n'ulokwukwo praịmarị

dị na zoon mmụta Nsuka.

Okpụrụkpụ Okwu: Agumagu Ọdinala, Nkeoma, Nụrụlere, Ngwa Nkuzi

Mkpolate

Agumagu bụ ihe a na-akuzi n'ụlọakwụkwọ praịmarị, sekọndrị, kọleji kedukeshọn na Mahadum. Agumagu bụ ihe mmadụ ji uche ya cheputa, hazie ya n'ụdị asụsụ nka ma depụta ya n'akwụkwọ ka mmadụ na-agu dika asụsụ Igbo, asụsụ Bekee, asụsụ Awusa, asụsụ Yoruba, Sayensi, Mathematics na ihe omumụ ndi ozo. Agumagu na-agbakwasị ụkwụ ka mmadụ si ebi ndụ, nsirihụwa obodo na agburu. Agumagu malitere mgbe ndi Igbo malitere ebimndu, akparamagwa nke e ji asụsụ puru iche edeputa.

Agumagu ọdinala bụ agumagu edeghi ede. A na-akọ ya n'onye maobu guo ya n'onye. O nweghi onye ga-asị na o bụ nke ya. O nweghi onye ga-asị n'afọ o malitere bụ ihe a maka na-edeghi ya ede n'akwụkwọ. Mmebere ya na-abukari n'onye nke otutu n'ime ha sitere n'aka ndi nna ochie. Ha bụ akuko ifo, akuko ndi ichie, akuko okike (mbido) atumatu okwu dika ilu, okwu ntuhi, ukabulu, agwugwa na ndi ozo. A naghị edetu agumagu ọdinala edetu mere na okoo nwuo, na-akuko ya a nwuo. Ihe e ji mara agumagu ọdinala bụ na a na-emekari ya n'ama egwuregwu n'oge onwa na-aputa n'abalị. Abia n'ụlọakwụkwọ, a na-agbakota onu n'okpuru ụkwu osisi ebe onye nkuzi na umuakwukwo ga-anọ mgbe ha nwere obere ezumike. Ihe niile a na-eme n'agumagu ọdinala Igbo na-aputa ihe, a na-ahu ya anya, nu ya na nti dika onye okoo, olu ya, ochi ya, mkpu o na-etị maobu mmeghari ahu di iche iche ji mee ka akuko ya too uto. Agumagu ọdinala na-agbadokari ụkwu n'ihe ọdinala nke na-akuziri umuaka ihe dika ezi omume, irube isi, nsopuru, ime iheoma, ige nti na ndumodu ndi okenye, iga ozi, ekele na ihe ndi ozo.

Otutu ndi okammuta akowala agumagu n'uzo di iche iche ha si ghota ya. Nwadike n'ime Ewelum (2019) kowaputara na agumagu di mkpa n'ihe na o bụ site na ya ka mmadụ si nwee nghota puru iche maka oru nka na ka mmadụ si ebi ndu. O kowara na agumagu kere onwe ya uzo abuo, ha bụ agumagu nka na agumagu mmuta. Agumagu nka bụ agumagu si n'echiche mmadụ puta nke na-egosiputa echiche di ya n'obi. Agumagu mmuta bụ agumagu e si na ya amuta ihe di iche iche gbasara uwa. Agumagu nwere ngalaba abuo nke gunyere agumagu onu (odinala) na agumagu ugbo a (ederede). Agumagu ọdinala bụ agumagu a na-akọ n'onye nke si n'aka nna nna fere n'aka umu ha. Ha bụ akuko okike, akuko ndi ichie, akuko nkomiriko, akukonegwu, abu, ejije, iduuzi na ndi ozo. Agumagu ugbo a (ederede) bụ agumagu e si na agumagu ọdinala wee hazie, dee ya n'akwukwo n'udi ederede ka ndi mmadu na-agu. Njoku (2003) kowaputara na agumagu bụ ederede obula nwere nnukwu ugwu nke ihe edere na ya na eziputa ebimndu nke obodo. O bụ site n'ihe ederede n'akwukwo maobu ihe a gutara ka mmadụ si amata ka obodo si ebi ndu na ihe na-aga na gburugburu ya. Ihe Edozie (2005) kwuru dabara na Njoku (2003) nke gosiputara na agumagu dika oru nka e ji egosiputa ka obodo si ebi ndu.

Agumagu ọdinala bara otutu uru na ndu mmadu tumadi n'ebe umuakwukwo praịmarị nọ. Agumagu ọdinala bụ ihe e ji akwalite omenala n'ihu na mgbe obula a na-eziputa ya n'udi akoro n'onye dika akuko ifo, akuko okike, akuko ndi ichie na umuaka na-esi na ya amuta omenala ha. Ha na-esikwazi na ya amuta ihe obodo na-asọ nsọ, usoro e si eme omenala ufodu dika ichi ozo, ilu nwaanyi, ime emume mmnwu dika odo na ihe ndi ozo. Ndi Igbo ji agumagu ọdinala anori oge n'oge gboo mgbe redio, tiivii na sinima aputabeghi. Agumagu ọdinala na-abawanye ogugu isi mmadu, mee ka umuaka chiemie echiche n'ihe okoo na akọ. O na-akwalitekwa omenala ma na-anabata usoro ebimndu di iche iche.

Maka uru di n'agumagu ọdinala Igbo, o di mkpa ka ndi nkuzi na-akuziri umuakwukwo praịmarị agumagu ọdinala maka nkwalite omenala na etu ndi Igbo si ebi ndu, ime ka mba di iche iche huta usoro obibi ndu ndi Igbo site n'ihe ha gutara n'agumagu. O na-emekwa ka umuaka mata

ihe ndi obodo na-aso na nke ha anaghi aso. Agumagu odinala bara uru n'ebe umuakwukwo no, nke ga-enye aka imata myiri di n'omenala mba na mba. Myiri di n'omenala nke mere na nwaanyi nwere ike gaa mba ozo luo di ma biri n'udo ebe ahụ. Dasylyva (2001) kowara na agumagu odinala bu mkpokoba nkwa mmemme dika etu o si gbasata mmekorita di n'omenala, nke ga-aba uru na nkwenye ndi obodo.

N'agbanyeghi n'enwere uru di n'ikuzi agumagu, e nwekwara nsogbu di n'omumu agumagu. Nsogbu a bu na ndi nkuzi ufodu na-akuzi n'uloakwukwo praimari enweghi akara nzere n'asusu Igbo nke ha na-ama ikuzi agumagu odinala Igbo. Nke a na-eme na umuakwukwo praimari anaghi e meta nkeoma n'agumagu odinala Igbo. Ndi nne na nna anaghi a zutara umuaka ha akwukwo ogugu Igbo, nke a na-eme ka onye nkuzi na-aguputa ihe e dere n'akwukwo, umuakwukwo a na-anu naani onunu. Nke a na-eme ka ha ghara i di na-arutanwu mkpuredemede aka, o mee na umuaka e nweghi ike imeta nkeoma n'agumagu odinala Igbo. Ufodu ndi nne na nna ugbu a, amaghi omenala na odinala ndi Igbo. Ha amaghi akuko ifo ha ga-akuziri umuaka ha ndi na-egosi ezi omume, ikele ekele, inye nsopuru, iga ozi na ihe ndi ozo. N'ihu na mmadu enweghi ike inye ihe o nweghi mere na umuaka ugbu a, anaghi e meta nkeoma n'agumagu o kachasi n'uloakwukwo praimari. Nke a bu maka na ndi nne na nna ha anaghi akuziri ha ihe ndi a n'ulo.

Mmeta nkeoma bu mgbe nwata mere ihe di mma n'anya mmadu. Mgbe nwata lere ule n'uloakwukwo maobu n'ulo e too ya, o gosiri na o mere nkeoma. Mmeta nkeoma nwata na-egosi maaki o nwere na nnwale maobu n'ule o lere. Mmeta nkeoma nwata n'agumakwukwo na-egosi ka nwata ga-esi mee nkeoma n'odinihu. N'uloakwukwo praimari, mmeta nkeoma umuakwukwo n'agumagu odinala Igbo ga-egosi onye nkuzi otu o ga-esi jiri ngwa nkuzi di iche iche kuzie ha tumadi ngwa nkuzi nurulere. E nwere ngwa nkuzi a kporo nurulere. Nurulere sitere n'okwu abuo bu nuru (inu na nti) na lere (ile n'anya) e jikotara onu ka o buru otu mkpuruokwu. Ha gunyere: laabu asusu, ekwentii, radio, rekoda, tiivii, vidio, komputa na ndi ozo. Nwata nwere ike ikowanwu onwe ya ebe obula maobu zanwue ajuju na klaasi, a na-asii na o metara nkeoma. Ya bu na mmeta nkeoma nwata gbadoro ukwu na mmamasusu agumagu odinala Igbo maobu nzuoke ya. N'iga n'ihu, Harackiewicz, Barron na Elliot (1998) kowaputara na mmeta nkeoma n'ihe gbasara omumu di mkpa, ha si na o na-eme ka amata nzuoke nwata n'ihe gbasara omumu. Mmeta nkeoma bu mmamasusu nwata nwere, ndi mmadu nabatara nke na-egosi na nwata mere nkeoma n'omumu. Mmeta nkeoma na-ebute asomipi n'etiti umuakwukwo nke na-eme ka ha nwee nzere iba na nnukwu ulokwukwo.

Mmeta nkeoma na agaminihu na agako onu nke na-egosi na nwata mere nkeoma site n'igba mbo. E ji nnwale amata ka nwata si meta nkeoma. Enyi (2004) kowaputara na mmeta nkeoma dabere na-agamnihu nwata n'ihe gbasara omumu akwukwo maobu ihe o na-eme di mma. Omeje (2008) kwuru na mmeta nkeoma bu usoro nkwardobe imata ka omumu si aga. O na-eme ka nwata di uchu n'ihe o na-eme ma di nkwardobe inabata ihe ga-aputa na ya. Nke a putara na tupu onye nkuzi eme ka umuakwukwo nwee mmasi ma mmeta nkeoma n'agumagu odinala Igbo na o ga-adị nkwardobe iji ngwa nkuzi nurulere kuziere ha agumagu odinala Igbo.

N'iga n'ihu Omeje (2010) huru mmeta nkeoma dika ihe di mkpa n'ebe omumu siri ike di nke ga-eme ka nwata gbaa mbo ka ya meta nkeoma. O si na mgbe nwata gbara mbo meta nkeoma n'ihe siri ike na-eme ka nwata nwee ike imuta ihe n'onwe ya. Nke a na-egosi na nwata di uchu imu agumagu odinala Igbo nwere ike ime nkeoma site n'inodebe ndi okenye nso na ige nti n'akuko na egwuregwu a na-eme na radio maobu tiivii. Ezenwafor (2007) kowara na mmeta nkeoma bu ihe na-egosi agamnihu okachasi n'ebe aka oru di, bu inwale nwata i mata ka o si metadebe nkeoma n'ihe gbasara omumu.

Umuakwukwo, nne na nna na ndi obodo ga-agba mbo n'ihu n'umuakwukwo na-emeta nkeoma n'agumakwukwo tumadi n'ebe agumagu odinala Igbo di site n'ikoro umuaka ha akuko ifo, akuko okike, akuko agburu, agwugwa, akuko ndi ichie, akukonegwu, ilu, ukwe, abu nke ga-

eme ka ụmụakwụkwọ buru akwaa akwuru n'agumagu odinala Igbo. N'igbaso ihe Nworgu na Okereke (2011) kowara, mmeta nkeoma na-arutu aka etu nwata si mara ihe akuziri ya. A bia na nkuzi na omumu, mmeta nkeoma n'ule na ebutara umuakwukwo ihu ochi maobu ibe akwa. Mmeta nkeoma nwata n'omumu bu onye nkuzi iji ezigbo ngwa nkuzi nurulere kuziere ya ihe nke ga-eme ka o na-anu na nti na ahukwa n'anya maka nkwalite agumagu odinala Igbo n'uloakwukwo praimari.

Ngwa nkuzi nurulere na-enye nghota toro ato na nkuzi na omumu karia so ngwa nkuzi nuru. Ngwa nkuzi nurulere na akpalite mmuo umuakwukwo na-akwalitekwazi nkuzi na omumu karia usoro nkuzi odinala (Konvenshon). Nke a dabara n'ihe Okeke (1995) kwuru na umuakwukwo ndi e ji ngwa nkuzi nurulere kuziere ihe na-eme nke oma karia ndi e ji usoro nkuzi odinala naani kuziere ihe. Na mgbaso Dike (1993) kowaputara na ngwa nkuzi nurulere bu akara ngwa ahụ nke na-abughị sosọ n'ogugu ihe ka aghota kama o na-eme ka umuakwukwo nwee nka onunu nke bu nuru nwekwa nka ohuhu bu lere nke gbakotara onu na akonuuche. Nke a gbasoro Anzaku (2011) kowara na ngwa nkuzi nurulere bu ngwa oru nke e ji akwa omumu ka e wee ghota na o bughị sosọ naani n'ikwu okwu. Akwukwo ogugu esoghi na ngwa nurulere kama o bu eserese di n'ime ya. Ngwa nkuzi nurulere bu ngwa nkuzi ahụ e ji akuzi na klaasi nke na-enyere omumu aka iji mee ka o di mfe ma dikwa uto. Chaati, maapu, fiim, tiivii, projekto, redio, bu ngwa nkuzi na-enyere omumu aka mee ka umuakwukwo gee nti, ghota ma meta nkeoma n'omumu agumagu odinala Igbo.

Ngwa nkuzi nurulere bara otutu uru n'ebe ndi nkuzi na umuakwukwo no. N'aka onye nkuzi, o na-eme ka onye nkuzi belata oke ekwurekwu. Ozokwa, o na-eme ka nkuzi di mfe ma kwe nghota. O bughị onye nkuzi naani ya na-eme ihe omumu kama umuakwukwo sokwa. N'ebe umuakwukwo no, o na-eme ka ha nwee nka ige nti, mee ka ha nwe ike ichiemi echiche, nka osusu, meekwa ka ha nwee ike ikowaputa ihe ha huru ma nwekwazi ike ikuziri umuakwukwo ibe ha ihe n'ulo. N'ikuzi asusu, ngwa nkuzi nurulere na-egosi okaike nye ngwa nkuzi ndi ozo. Mgbodile (1999) hukwara na o na-enye ezigbo mputara. O na-eme ka o ghara ibu naani usoro onye nkuzi ikwu, kama o buru usoro umuakwukwo ikwukwa. Onye nkuzi abughị onye ga na-agbanwo ihe na nurulere. Umuakwukwo na-amuta ihe mgbe ha na mmadu ibe ha na-emekota, iche echiche gbasara ihe na-eme maobu ihe o na-ahu anya na gburugburu ya. Nurulere a ka a kpachaputara anya jiri mee ngwa nkuzi nke mere ka omumu di mfe, nye obi uto, ma mee ka umuakwukwo meta nkeoma n'omumu tumadi n'agumagu odinala Igbo.

Ihe e dere na nurulere anaghi ehichapu ososo ka nke eserese. Ya bu, e jiri nurulere kuziere umuakwukwo ihe, o na-adigide mgbe onye chorọ o gaa kpope ya. Nurulere na-eme ka umuakwukwo meta nkeoma na nka ige nti, nka osusu, nka ogugu na nka odide. Na nchikota uru nurulere bara, o na-eme ka mmuta digide, o na-akpalite mmuo na mmeta nkeoma umuakwukwo n'omumu, o na-emekwa ka mbunuche e ji akuzi ihe buru ihe emejuputara, nke ga-adi ire n'inwe mgbanwo n'omumu agumagu odinala Igbo. O na-eme ka umuaka n'echiche echiche nkeoma, ma muta okpurukpu ihe onye nkuzi ji maka ya akuzi.

Maka uru ngwa nkuzi nurulere bara ka ndi nchocha ji wee lebaa anya n'adimire ngwa nkuzi nurulere n'ebe mmeta nkeoma di na nkuzi agumagu odinala Igbo n'uloakwukwo praimari di na zoon mmuta Nsuka.

Mbunuche Nchocha

Mbunuche nchocha a bu ileba anya na mmetuta ngwa nkuzi nurulere n'ebe mmeta nkeoma di na nkuzi agumagu odinala Igbo n'uloakwukwo Praimari di na zoon mmuta Nsuka. Nchocha a lebara anya kpom kwem na:

1. Ichoputa akara miin mmeta nkeoma umuakwukwo ndi e ji ngwa nkuzi nurulere kuziere agumagu odinala Igbo na ndi e jighi.

Ajuju Nchocha

Ajuju nchocha e weputara maka nchocha a bu:

1. Kedu akara miin mmeta nkeoma umuakwukwo ndi e ji ngwa nkuzi nurulere kuziere agumagu odinala Igbo na ndi e jighi?

Uma Okwu

1. E nweghi ezigbo ndimiche di na miin mmeta nkeoma umuakwukwo ndi e ji ngwa nkuzi nurulere kuziere agumagu odinala Igbo na ndi e jighi.

Usoro Nchocha

Udi nchocha e ji mee nchocha a bu nke nchoputa nke atumatu nchocha klaasi nooro onwe ya. Udi nchocha a di ka Fraenkel na Wallen (2003), kowaputara na nchocha nke nchoputa bu nke ga-enye aka ka onye nchocha nwe ike ihazi maobu gbakwunye nnwale mgbamonwe. Usoro a kwesiri nchocha a n'ih na a ga-eleba anya na mmetuta ngwa nkuzi nurulere n'ebe mmeta nkeoma umuakwukwo di na nkuzi agumagu odinala Igbo n'ulokwukwo praimari na zoon mmuta Nsuka. Ndi e ji mee nchocha bu umuakwukwo praimari no n'ogo ise na zoon mmuta Nsuka bu nke ndi goomenti nwe. Umuakwukwo ndi a di puku ise nari abuo na asaa (5,207) n'onuogu. Onye nchocha seere umuakwukwo onuogu ha di nari abuo na iri abuo (220) ogo ise n'ime klaasi noro onwe ha. Ndi nchocha ji nsere mbinobi wee horo ulokwukwo ano maka na ha dabara na ebumnobi nchocha ha. Ulokwukwo praimari nwere naani ndi ogo ise, ulokwukwo nokodoro onu iji mee ka nlekota nchoputa di mfe. E ji ulokwukwo abuo mee nchoputa ma jiri abuo ozo mee ntunyere.

Ngwa nchocha e ji mee nchocha bu Nnwale Mmetadebe Agumagu Odinala Igbo (NMAOI). Ngwa nchocha a bu nke a nwale iji choputa ma o dabara na nchocha a. O nwere ntukwasiobi nke gbasoro usoro ntucha data Kuder-Richardson (K – R20). Ndi nchocha nwetara onye nnyemaka nchocha na-akuzi ogo ise. Ndi nchocha kwara onye nnyemaka ahuru uru o bara na mmetuta ngwa nkuzi nurulere n'ebe mmeta nkeoma umuakwukwo di na nkuzi agumagu odinala Igbo n'ulokwukwo Praimari.

Nchoputa

Ajuju Nchocha 1: Kedu akara miin mmeta nkeoma umuakwukwo ndi e ji ngwa nkuzi nurulere kuziere agumagu odinala Igbo na ndi e jighi?

Tebulu 1: Miin na Ndipu N'izugbe Akara Mmeta Nkeoma Umuakwukwo ndi otu Nchoputa na ndi otu Ntunyere N'agumagu Odinala Igbo.

Usoro	Nnwale nganihu			Nnwale nganazu		
	Onuogu u	Miin	Ndipu n'izugbe	Miin	Ndipu n'izugbe	Akara uru Miin
Ndi otu nchoputa	132	60.87	18.06	85.45	18.88	24.58
Ndi otu ntunyere	88	59.72	17.28	69.94	19.90	

Tebulu a na-egosi na umuakwukwo e ji ngwa nkuzi nurulere kuziere agumagu odinala Igbo nwere akara nnwale nganihu miin mmeta nkeoma 60.87 na ndipu n'izugbe 18.06. Ha nwekwara akara nnwale nke ozo umuakwukwo e jighi ngwa nkuzi nurulere kuziere agumagu odinala Igbo nke e nyere nnwale nganihu nwetara akara miin mmeta nkeoma 59.72 na ndipu n'izugbe 17.28 na

nnwale nganazụ akara miin mmeta nkeoma 69.94 na ndipụ n'izugbe 19.90. Akara uru 24.58 bụ maka ndị otu nchoputa na 10.22 maka ndị otu ntunyere. Nke a gosiri na miin mmeta nkeoma umuakwukwo e ji nɔrɔlere kuziere agumagu odinala Igbo metara nkeoma karia ndi e jighi ngwa nkuzi nɔrɔlere.

Tebulu 2: Ntucha Mmekorita N'usoro Umuakwukwo na Mmeta Nkeoma N'agumagu Odinala Igbo

Nziputa	Udi III mgbako ndina mkpi	Df ogo nwere onwe	Miin Ndina Mkpi	F	Sig	Myinaba Eta Ndina Mkpi
Ndezi agba ohu	19175.932 ^a	4	4793.983	219.728	.000	.204
Mgbachi	111124.503	1	111124.503	.226	.600	.598
Nnwale nganihu	96.006	1	96.066	32.794	.000	.001
Ndejo	74725.318	215	347.560			
Mgbako	147526.000	220				
Ndezi	93901.250	2019				
Mgbakota						

a. R Mgbako ndina mkpi = .204 (Mbugari R ndina mkpi .189)

Nchocha a gosiri na mgbakota F nke bu (32.794) maka usoro adimire na mmeta nkeoma umuakwukwo n'agumagu odinala Igbo nwere nnodebe akara 0.000. Ebe o bu na akara nodebe a bu 0.000 pekariri akara ntu 0.05, a nabataghi uma okwu. Nke a gosiri n'enweghi ezigbo ndimiche na miin mmeta nkeoma umuakwukwo ndi e ji nchoputa kuziere agumagu odinala Igbo na ndi e ji ntunyere kuziere agumagu odinala Igbo. Umuakwukwo e ji nchoputa kuziere agumagu odinala Igbo ka rita erere karia ndi umuakwukwo e ji ntunyere kuziere.

Nkata

Nchoputa nchocha a gosiri na o kwesiri ka e jiri ngwa nkuzi nɔrɔlere kuzibere umuakwukwo praimari agumagu odinala Igbo nke ga-eme ka mmamasusu ha na-aga n'ihu ma meta nkeoma n'omenala Igbo di ka Schnizer (2005) kowaputara na mmeta nkeoma nwata nwere na nnwale bu nnwale e weputara iji nwale nwata site na mmamasusu nwata nwere n'omumu. Nchocha Achebe (2005) kwadoro ihe a choputara na nchocha a n'ihu na o gosiri n'igbaso usoro nɔrɔlere wee kuziere umuakwukwo agumagu odinala Igbo na-eme ka umuakwukwo meta nkeoma karia iji usoro odinala kuzie. N'iga n'ihu umuakwukwo e ji ngwa nkuzi nɔrɔlere kuziere agumagu odinala Igbo mere nkeoma karia umuakwukwo e jighi ngwa nkuzi nɔrɔlere kuziere agumagu odinala. Encarta (2005) kowara na mmeta nkeoma nwata maobu agamnihu ga-esite na nnwale e nyere ya n'ihe o na-eme, ya na akara makị o nwetara ga-egosi mmeta nkeoma ya. Nke a gosiri na o kwesiri ka e jiri ngwa nkuzi nɔrɔlere kuzibe agumagu odinala Igbo n'uloakwukwo praimari ka umuakwukwo wee meta nkeoma n'agumagu odinala Igbo. Ngwa nkuzi nɔrɔlere na-eme ka nkuzi na omumu di ire ma kwalitekwa omumu na mmuta n'ime umuakwukwo. Nchocha metutara e jighi

eziḡbo ngwa nkuzi kuzie agumagu oḡinala Igbo mere na umuakwukwo praĩmarĩ anaghĩ emeta nkeoma n'agumagu oḡinala Igbo. Ya bu, o di mkpa iji ngwa nkuzi nũrũlere kuzibe agumagu oḡinala n'ũloakwukwo praĩmarĩ ka umuakwukwo na-echeta ihe ha mũrũ, nwee ezi mmekorĩta na mkparĩta uka n'etiti onwe ha, ma meta nkeoma n'agumagu oḡinala Igbo maka nkwalite omumũ na omenala Igbo.

Mmechi

Umuakwukwo e ji ngwa nkuzi nũrũlere kuziere agumagu oḡinala Igbo ka meta nkeoma n'agumagu oḡinala Igbo karĩa umuakwukwo e jighĩ ngwa nkuzi kuziere. A choputara na-ezi mmekorĩta na mmeta nkeoma na-adi n'etiti umuakwukwo na ibe ha mgbe e ji ngwa nkuzi nũrũlere kuziere ha ihe. Umuakwukwo ka erita erere ma e jiri ngwa nkuzi nũrũlere kuziere ha agumagu oḡinala Igbo. Ndi nkuzi kwesiri iji ngwa nkuzi nũrũlere kuzie agumagu oḡinala Igbo ka umuakwukwo meta nkeoma ma nwee ezi mmekorĩta n'ime onwe ha.

Ntunye Aro

Site n'ihe e nwetara na nchocha a, ndi nchocha tuputara aro ndi a:

1. Ka a na-eji ngwa nkuzi nũrũlere kuziere ndi nkuzi a na-azu na koleji kedukeshon na mahadum ka ha wee mũta ma jiri mmũta ha nwetara kuziere umuakwukwo no n'ũloakwukwo praĩmarĩ ka ha nwee ike imeta nkeoma n'agumagu oḡinala Igbo.
2. Ka a na-eziga ndi nkuzi ozuzu mmũgharĩ arũmarũ kwa mgbe kwa mgbe ebe a ga-azu ha eziḡbo ozuzu maka iji ngwa nkuzi nũrũlere kuziere agumagu oḡinala Igbo n'ũloakwukwo praĩmarĩ.
2. Ka ndi ngalaba na-ahũ maka iwe ndi nkuzi n'oru bu Enugu State Universal Basic Education Board (ESUBEB) na-anye asusu Igbo nkwardo site n'ihu na sooso ndi nkuzi azuru nkeoma n'asusu Igbo bu ndi ga na-akuzi asusu Igbo nke ga-eme umuakwukwo na-emetata nkeoma n'agumagu oḡinala Igbo n'ũloakwukwo praĩmarĩ.

Nrũmaka

Anzaku, D. C. (2011). The impact of teaching in national development. Arũmarũ Ph.D, Mahadum Nnamdi Azikiwe.

Dike, C. O. (1993). Igbo language and culture. Ibadan: Oxford University Press.

Edozie, P. O. (2005). The concept of Igbo literature. Enugu: Longman International.

Enyi, C. A. (2004). Factors that militate against the national language policy in post-primary schools in Nsukka education zone. Arũmarũ maka Nzere M.Ed, Mahadum Najirĩa Nsukka.

Ezenwafor, J. I. (2007). Strategies for stimulating interest of students in the study of usiness studies. Business Educational Journal, 6(1), 167 – 179.

Harackiewicz, B. E. (1998). The importance of audio-visual materials in teaching and learning www.helium.com/channels/224-early-childhood.ed

Mgbodile, T. O. (1999). Fundamental of language education. Nsukka: Mike Social Press.

Nwadike, I. U. (1992). Ntoala agumagu. Nigeria: Ifunanya Publishers.

- Nworgu, I. N. & Okereke, I. G. (2011). Constructivist instructional model on students' achievement interest in biology. *Journal of CUDIMAC*. 3(1), 272 – 280.
- Okeke, A. U. (1995). Strategies for improving teaching and learning of shorthand in junior secondary school. Arumaru PG, Mahadum Naijiria, Nsuka.
- Omeje, M. O. (2008). Effect of communicative method on students' achievement and interest in Igbo letter writing. Arumaru Ph.D, Mahadum Naijiria, Nsuka.
- Omeje, M. O. (2010). Combine effects of communicative method and location as factors of academic achievement in Igbo letter writing, *Journal of empirical studies in education*, 2(1), 88 – 91.
- Schutzer, T. (2005). Achievement in the first 2 years of school: Pattern and processes. *Monographs of society for research in children development*, 53, 27 – 42.